

Nowe rośliny dla Tatr Polskich oraz notatki florystyczne z Tatr

New plants and some floristic notes from the Polish Tatra Mountains

ZOFIA ZWOLIŃSKA

wpłynęło 1.1.53

Przy okazji dokonywania zdjęć fotograficznych roślin dziko rosnących, znalazłam cztery gatunki nowe dla Tatr Polskich, nowe stanowiska niektórych rzadszych roślin oraz poczyniłam szereg spostrzeżeń, które uważam za swój obowiązek podać w niniejszym zestawieniu.

Składam na tym miejscu szczerze podziękowanie za uprzejmie udzielaną mi pomoc pp. prof. J. Lekczyńskiej, prof. B. Pawłowskiemu, dr Z. Radwańskiej-Paryskiej, prof. K. Steckiemu, prof. W. Szaferowi oraz dyrektorowi Muzeum Tatrzańskiego J. Zborowskiemu i kierownikowi Tatrzańskiego Parku Narodowego inż. M. Marchlewskiemu. Dużą pomoc otrzymuję w czasie wycieczek również od mojego męża Stefana.

ROŚLINY NOWE DLA TATR POLSKICH:

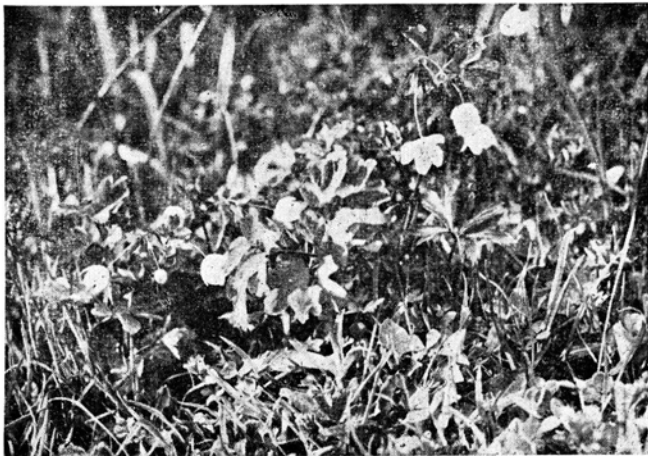
1. *Orchis sambucus* L. var. *purpurea* Koch. (= *O. Schleicheri* Sweet. = *O. saccatus* Rchb. = *O. salinus* Fronius = *O. pallens* Moritzi nec. L.). W Polsce należy do roślin rzadkich. Zapałowicz (33) podaje go spod Krakowa, z Górnego Śląska i Lubelskiego; Knapp (5) — oprócz okolic Krakowa z Babiej Góry i „Centralnych Karpat”; Berdau (1) — z południowych stoków Tatr, zwłaszcza na Liptowie, tu i ówdzie z białymi lub czerwonymi kwiatami; Sągorski i Schneider (19) w spisie flory podgórskich rejonów między 900—1350 m, z Czerwonej Glinki 1500—1750 m, Doliny Rakuskiej i Bujaczego Wierchu 1100—1970 m — rzadko i przeważnie w odmianie czerwonej, na Orawie często i rozproszy na Liptowie.

Znalazłam tę roślinę 11.V.52. w pełnym rozwiciu na Hali Olczyńskiej, wśród łąki, przy drodze ku Przełęczy Oblaz, na wysok. ok. 1090 m n.p.m. Dwa dalsze okazy znalazłam jeszcze na tej samej hali, powyżej dolnego szałasu, w bok ku zachodowi. Nie posiadały w tym czasie jeszcze całkowicie rozwiniętych kwiatów.

Fot. 1. *Orchis sambucinus* L. var. *purpurea* Koch. — Storzcyk bzowy.

2. *Isopyrum thalictroides* L. (= *I. aquilegioides* L. = *I. thalictrifolium* Gilib = *I. album* Dulac = *Helleborus thalictroides* Lam.). Z rejonów podgórskich, zdrojówka rutewkowata podawana jest przez Zapałowicza (33) z Babiej Góry po 820 m, a powinna się według Kotuli znaleźć i u podnóża Tatr. Kotula stwierdza również, że roślina ta musi należeć do rzadkich zjawisk, gdyż uszła jego uwadze mimo podania jej z Tatr przez Wahlenberga (6). Poza tym wymieniana jest ona z Beskidów, Pienin i Podhala (5, 1) i znad górnego Sanu i Strwiążu po 1204 m n.p.m. (33), a z południowej strony Tatr z rejonów podgórskich między 600—900 m, ze Spisza między 700—900 m, z Orawy i Doliny Liptowskiej (19, 1, 6).

Fot. 2. *Isopyrum thalictroides* L. — Zdrojówka rutewkowata.

Dnia 4.V.52. znalazłam niewielką kępę kwitnącej zdrojówki rutewkowej na Polanie Biały Potok, niedaleko szutrowiska, utworzonego przez jeden ze spływów z regli, na wysok. ok. 935 m. Znajdowała się ona wśród kwitnących *Anemone nemorosa* i z powodu nikłości i podobieństwa do zawilców była bardzo trudna do zauważenia. Wysokość jej wynosiła 10 cm.

Jest to pierwsze stanowisko *Isopyrum thalictroides* znalezione po polskiej stronie Tatr. Roślina ta, stanowiąca składnik runa cienistych lasów, jest tu zapewne pozostałością po lasach bukowych jak i wiele innych roślin, występujących jeszcze dziś obficie na łąkach podreglowych.

3. *Corydalis solida* Sm. (= *C. bulbosa* DC, nec Person = *C. digitata* Pers. = *C. Halleri* Willd. = *Fumaria solida* Mill. = *F. bulbosa* L. var. *solida* L. = *F. Halleri* Willd. = *Capnoides solida* Moench). K n a p p (5) podaje roślinę tę ogólnikowo z Pienin i podnóża „Centr. Karpat“; S a g o r s k i i S c h n e i d e r (19) z południowej strony Tatr z rejonów między 600—900 m; K o t u l a (6) wg W a h l e n b e r g a jako mieszkańca Spisza i Liptowa, w spisie roślin rejonów między 600—700 m, z tym, że niektóre z nich powinny się znaleźć i wyżej oraz jako roślinę podaną przez Z a p a ł o w i c z a z Babiej Góry, nie odnanioną w Tatrach.

11.V.52. znalazłam jedno stanowisko, tej nie notowanej dotychczas z samych Tatr rośliny, na polanie poniżej Przełęczy między Kopieńcami, na wschód od szałas, u stóp Wielkiego Kopieńca, na wys. ok. 1100 m, zajmujące jedno zagłębienie terenu, które gęsto porasta. Rośliny były ok. 15 cm wysokie i kwitły. W tydzień później posiadały już dość okazałe torebki nasienne.

4. *Sambucus ebulus* L. (= *S. humilis* Lam. = *Ebulum humile* Garcke). Roślina ta podawana była dotychczas z Pienin i Beskidów (1), gdzie na Babiej Górze osiąga wysokość 879 m n.p.m. (6). Z południowej strony Tatr S a g o r s k i i S c h n e i d e r (19) wymieniają ją w spisie flory pól między 600—900 m, z rejonów podalpejskich 900—1350 m i z Dol. Rakuskiej i Bujaczego Wierchu 1100—1970. W Tatrach Polskich bez hebd nie był dotychczas znany.

Duże stanowisko tej rośliny znalazłam w czasie jej kwitnienia 15. VIII.52. na lewym orogr. zboczu Dol. Filipki na wys. ok. 1060 m, mniej więcej pod Skałką. Stanowisko to zajmuje przestrzeń dość rzadko porośłą młodymi świerczkami i liczy ok. 1000 okazów od najmniejszych do 1.70 m wysokich. Gleba jest w tym miejscu gliniasta, mało przepuszczalna, w górnej części stanowiska suchsza, ku dołowi wilgotna. Roślinami towarzyszącymi są: *Aconitum variegatum* dość obficie, *Gentiana asclepiadea*, *Senecio Fuchsii*, *Sedum carpaticum*, *Daphne Mezereum*, *Leontodon hispidus*; w dolnej części: *Lysimachia nemorum*, *Pulmonaria obscura*, *Hypericum*

sp., nieco *Tussilago farfara*; w górnej partii i brzegami: *Hieracium pilosella* i *Carlina vulgaris*. W czasie kwitnienia unosi się silny zapach, nieco przypominający wanilię, a kwiaty odwiedza dużo różnych, nieznanymi mi owadów, wśród nich rzadko spotykane motyle. Przypuszczam, że dla entomologa mógłby tu być ciekawy materiał.

Fot. 3. *Sambucus ebulus* L. — Bez hebda.

Niedojrzałe, intensywnie zielone owoce oglądałam 13 września. W parę dni później przyszyły mrozy i śnieg, który w górach już się utrzymał do zimy. Można być prawie pewnym, że owoce te nie dojrzały, a nawet przypuszczam, że po północnej stronie Tatr rzadko będą mieć odpowiednie warunki do dojrzewania. W połowie grudnia zastałam przemarznięte pędy przytłoczone śniegiem, tylko gdzieś wznosiła się łodyga, zakończona szypułkami zupełnie pozbawionymi owoców.

Sambucus ebulus nie jest już zatem rośliną tylko południowej strony Tatr, lecz wzbogacił również florę ich północnych stoków. Został tu przyniesiony prawdopodobnie przez ptaki.

NOTATKI FLORYSTYCZNE

1. *Ophioglossum vulgatum* L. — Znalazłam tę roślinę porastającą dość rzadko północną część dawnej szkółki doświadczalnej

w Dol. Kościeliskiej, za mostem, pod stokiem Zadniej Kopki (na mapie fotogram. (9) oznaczono nazwą Świńska Turnia niewłaściwie cały masyw Zadniej Kopki), na wys. ok. 950 m. Rośnie ona jeszcze pod lasem przylegającym do szkółki, w kierunku północnym, na wilgotnej łące, poroślej mchem. Gdy byłam tam 29.VII.52. zarodnie były jeszcze niedojrzałe, wodniste. W tydzień później, 7.VIII., zarodniki już się wysypywały.

Znacznie bogatsze drugie stanowisko znalazłam na Pol. Zahradziska w Dol. Miętusiej, na wys. ok. 975 m. Polana ta stanowi dość stromy stok, miejscami podmokły. *Ophioglossum vulgatum* występuje tu tylko w północnej części polany, mniej więcej do połowy jej wysokości. Dnia 9.X.52. liście jego poczynają żółknąć, a 20 dni później części nadziemne rośliny już zginęły.

2. *Lycopodium alpinum* L. — 23.X.51. W Dolinie Stawów Gąsienicowych, obok leja krasowego, poniżej Litworowego Stawu, pomiędzy ścieżką a lejem, na wys. ok. 1610 m, jedna rozrośnięta kępa z wysianymi zarodnikami. Stanowisko to można zapewne połączyć w zasięg jednego, wraz z dwoma stanowiskami podanymi przez B. Pawłowskiego (12) na Beskidzie i w Suchej Dolinie pod Kasprowym Wierchem.

3. *Larix europaea* DC. — Jesień 1945 r. Spośród nielicznych naturalnych stanowisk modrzewia po polskiej stronie Tatr, podaje B. Pawłowski (12) Organy w Dol. Chochołowskiej 1300 m i Z. Radwańska - Paryska (17) między Kopą Magóry a Gładkiem 1620—1650 m. Ładnie rozwinięty okaz znalazłam w piętrze kosodrzewiny pod Skrajną Turnią w Dol. Stawów Gąsienicowych, na wys. ok. 1730 m. Posiada on wzrost niezbyt wysoki (ok. 1,60 m) przy nieregularnym i gęstym układzie gałęzi, co jest charakterystyczne dla drzew górnej granicy lasu.

4. *Pinus silvestris* L. — 15.VIII.52. Do „nielicznych resztek dawno minionej epoki górskich lasów sosnowych“, jak pisze Raciborski (31), mogę dodać jeszcze nowe stanowisko na Skałce nad Dol. Filipki, na wys. ok. 1190 m. Jest tu kilka starszych drzew ok. 7—8 m wysokich o obwodzie ok. 60 cm, rosnących przeważnie nad urwiskami, w niełatwo dostępnych miejscach i mniej więcej 20 okazów różnego wiekiem młodszego samosiewu. Starsze okazy, w strzale proste, charakteryzuje b. niskie ugałęzienie oraz ekscentryczność i smukłość koron. Długość igieł waha się pomiędzy 2,8 — 3 cm, a u paru zaledwie całkiem małych drzewek do 4 cm. Szyszki są drobne, osiagające 3,7 cm dł. × 2 cm szer. (zamknięte). I tu teza Gama z a o „zjawisku dolomitowym“ (32) znajduje potwierdzenie, gdyż Skałka w Dol. Filipki jest dolomitowa. Porastają ją następujące rośliny: kilka okazów *Pinus mughus* i *Juniperus communis*, *Carex firma*, *Cardus glaucus*, *Androsace lactea*, *Heliathemum*

obscurum, b. obficie *Primula auricula* o liściach silnie ząbkowanych, *Soldanella hungarica*, *Sempervivum soboliferum*, *Dryas octopetala*, *Campanula pusilla*, *Saxifraga aizoon*, *Thesium alpinum*, *Polygonatum officinale*, *Euphrasia salisburgensis*, *Carlina acaulis*, *Asplenium viride*, *Melandryum pratense*, *Minuartia laricifolia*, *Vaccinium vitis idaea*. Duża ilość roślin musi tu być wyniszczona wskutek intensywnego wypasania krów i owiec oraz przez juhasów.

5. *Colchicum autumnale* L. — Dalsze stanowiska tej rośliny, poza podanymi przez B. Pawłowskięgo (14) na Siwej Polanie 920 m, na Pol. Biały Potok 890 m i w Kościelisku na Nędzówce 950 m, są: Kira Miętusia w Dol. Kościeliskiej około drogi przy szałasach ok. 945 m; u wylotu Dol. Kościeliskiej, przy szosie na łące ok. 925 m; łąka poniżej szosy na Groniku w kierunku Małej Łąki ok. 932 m; u wylotu Małej Łąki, poniżej szosy ok. 925 m; koło drogi pod regłami między Buńdówkami a wylotem Dol. Strążyskiej ok. 915; Żywczańskie poniżej wylotu Dol. Ku Dziurze ok. 885 m. Połączenie tych wszystkich stanowisk daje już wyraźną linię występowania zimowita jesiennego na łąkach podregłowych od wylotu Dol. Chochołowskiej aż — jak dotychczas — po wylot Dol. Ku Dziurze.

Na poznanych stanowiskach zimowit wypuszcza liście w połowie maja; z końcem czerwca owoce, które dojrzewają dopiero pod koniec lipca; kwiaty od końca września do początku listopada, które w wytopionych miejscach pomiędzy śniegiem przypominają występowanie kwiatów szafrańcu spiskiego. Wyjątek stanowi Gronik, gdzie liście ukazały się dopiero 14.VI.52., owoców w ogóle tu nie znalazłam, a pączki kwiatowe 28.X.52.

6. *Galanthus nivalis* L. — 20.IV.52. Podczas kiedy na Hali Przysłop Kominiarski w Dol. Lejowej przebiśnieg miał dopiero małe, od śniegu jeszcze poźółkłe listki z pączkami kwiatowymi, to wśród ciemnego boru świerkowego ponad halą, o wystawie południowej, pod szczytem Zadniej Kopki, na wys. ok. 1300 m, znalazłam dużą obfitość bujnych, luźno rozrzuconych, nadmiernie wyciągniętych liści bez kwiatów. Na Świńskiej Turni 1300 m, na małym trawniczku zbocza południowo-zachodniego, znajdowało się również kilka kęp przebiśniegu, lecz bez kwiatów. Według Radwańskiego - Paryskiego (17) wschodnie zbocze Świńskiej Turni (Zadniej Kopki), wśród lasu, jest również porośnięte miejscami b. obficie przebiśniegiem. Brak niestety informacji co do kwitnienia.

Zjawisko to tłumaczy się zapewne roznoszeniem nasion przez mrówki w miejsca, gdzie *Galanthus nivalis* nie znajduje korzystnych warunków do wegetacji.

7. *Epipogon aphyllus* Sw. — 20.VIII.51. Zachodni stok Siwarowego na ok. 1216 m n.p.m. kilka kwitnących okazów. 8.VIII.52. jeden kwitnący okaz w Wantulach pod Małą Świstówką na wys. ok. 1185 m.

8. *Ranunculus thora* L. — Stanowisko na Jasiowych Turniach w Dol. Za Bramką podaje już Z. Radwańska - Paryska (17), na wys. ok. 1050 m. Dnia 31.VIII.52. na półeczce skalnej z północnej strony turni, wśród lasu, na wys. ok. 1060 m, znalazłam kilka okazów owocujących, różniących się kształtem liści od formy typowej. Wysokość roślin 26—33 cm; liści odziomkowych już brak; wyższy liść łodygowy siedzący, tego samego kształtu co dolny krótkoogonkowy, u okazów jednokwiatowych trzeci liść (ostatni) lancetowaty. Dolne liście łodygowe różnią się tylko nieco odmiennym karbowaniem na zakończeniu nerwu biegnącego przez środek blaszki. Mianowicie dolny liść ma w tym miejscu wykrojony, dość głęboki wrąbek, natomiast liść wyższy posiada trójkątny szczyłek, nie wysuwający się poza linię obwodu liścia. Karbowanie zatem liścia wyższego jest takie, jakie posiadają liście dolne i odziomkowe u formy typowej. Wszystkie liście, za wyjątkiem lancetowatych, są wybitnie poprzecznie owalne, co ilustrują niżej podane wymiary: Okaz liczący 33 cm wysokości, posiada dolny liść łodygowy 6,5 cm długi (na osi ogonka) i 11 cm szeroki; wyższy 4 cm dł. i 7,5 szer.; łodygę dwukwiatową, w rozgałęzieniu posiadającą nieregularną podsadkę o dwóch nierówno długich odcinkach (9 i 20 mm), dłuższy z nich na końcu jest ostro wykrojony; łodygi kwiatonośne opatrzone małymi 9 mm dł., lancetowatymi listkami. Unerwienie liści silnie uwydatnione, jak u owocujących okazów *Caltha palustris*, przez co blaszki pomarszczone; liście lancetowate i podsadki razem z górną częścią łodygi już suche. Owoce pomarszczone z długim, silnie zagiętym haczykiem.

Oglądane przeze mnie w czerwcu 1951 r. okazy nad Siwarową przełęczą 1525 m, posiadały w czasie kwitnienia jeszcze liść odziomkowy zupełnie świeży 8 cm wysoki, o blaszce 3 cm dł. i 3,3 cm szer.; łodygę jednokwiatową ok. 18 cm wys. o dolnym liściu 4,3 cm dł. i 5,2 cm szer., drugim (ostatnim) lancetowatym, 2 cm długim.

Zestawienie roślin z tych dwóch stanowisk wykazuje nie tylko różnice w proporcji długości do szerokości tzw. liści „nerkowatych“ lecz i wielkości liści lancetowatych do wielkości rośliny.

Wydaje mi się, że okazy *Ranunculus thora* z Jasiowych Turni mogłyby być zgodne z formą *auctus*, opisaną przez H. Zapalówicza (33, t. II.) i podaną z Tatr: Widły i Koperszady oraz z Czarnej Hory (ZSRR): Rebra — wszędzie pojedynczo i ze zwykłą formą.

9. *Ranunculus Flammula* L. — Do podanych już stanowisk (6, 13, 15) tej, jak się okazuje, nierzadkiej rośliny, dodaję: Chłabówka ok. 935 m; Cyrhla 1020 m; na grzbiecie między potokami Łężnym i Filipką 935 m. Znajdowałam je kwitnące od 2—13.VII.52.

10. *Ranunculus Ficaria* L. — Roślinę tę po raz pierwszy odkrył w Tatrach K. Stecki (23) w r. 1915 na Hali pod Przysłopem Miętusim ok. 1190 m. W r. 1950 Z. Radwańska-Paryska (17) dodała do tego drugie stanowisko na Hali Pisanej ok. 1200 m. Na wiosnę, od 27.IV. do 26.V.1952., znalazłam szereg nowych stanowisk tej rośliny w Tatrach Polskich:

Dolina Miętusia: Stanowisko na Hali pod Przysłopem Miętusim jest już dziś znacznie rozszerzone aż po zbocze Jaworzynki Miętusiej. Dalej ku dołowi obejmuje całe zbocze, schodzące do Hali Miętusiej i ciągnie się pojedynczymi kępami wzdłuż prawego orogr. wału morenowego. Najbogatsze stanowiska tej rośliny w Dol. Miętusiej znajduje się na Wyżniej Hali Miętusiej pod Wantulami ok. 1155—1180 m, razem z *Corydalis cava*, która tu występuje również bardzo obficie.

Dolina Kościeliska: Polana Kira Miętusia koło pierwszego szałasu u wylotu doliny ok. 940 m; przed mostem wylotu Dol. Miętusiej w niewielkim zagłębieniu (niekwitnący) oraz rozprószony na polanie za mostem, między drogą a stokiem Zadniej Kopki; Stare Kościeliska przy przerwanej budowie leśniczówki 965 m, od strony Potoku Kościeliskiego (niekwitnący); na Hali Pisanej b. gęsto, obie polany: wschodnia od góry do dołu 1020—1070 m i zachodnia za potokiem ok. 1040 m; Hala Smytnia ok. 1100 m, niewiele. Tu warto nadmienić, dla obserwacji dalszego rozprzestrzeniania się tej rośliny, że znajduje się ona jeszcze zasadzona razem z przywiezioną darnią przed schroniskiem na H. Ornak.

Hala Uplaz 1270—1315 m. Dnia 5.IV.53, obficie. Rośliny wyrastające pod śniegiem o małej ilości chlorofilu. Występowanie jaskra ziarnopłona jest tu nieco odmienne, gdyż porasta nawet partię skalną. Jest to najwyższe dotychczas jego stanowisko.

Dolina Lejowa: Małe stanowiska, niekwitające, u wylotu doliny, pod lasem, poniżej drogi, na lewym orogr. brzegu Potoka Lejowego ok. 920 m; Polana Huty ok. 988 m, obficie.

Dolina Chochołowska: na Polanie Siwej; Pol. Huciska koło najwyższego szałasu ok. 1045 m, niekwitnący; Pol. Jamy ok. 1090 m, niewiele; Hala Kominy Dudowe 1130—1200 m, niesłychanie obficie i razem z bogato występującą *Corydalis cava*.

Bardziej szczegółowo omówienie nowych stanowisk *Ranunculus Ficaria* w Tatrach, podają w innym miejscu (36).

11. *Papaver Burseri* Cr. (*P. alpinum* L. pro p.). — 1.VIII.52. Jedna duża kępa, kwitnąca i owocująca, na przybrzeżnym żwirze Potoku Małolackiego, w pobliżu wylotu doliny, blisko drogi na wys. ok. 935 m.

Stanowisko maku alpejskiego u wylotu Dol. Małej Łąki jest niewątpliwie przykładem wędrowek roślin górskich wzdłuż rzek i jak dotychczas pierwsze w dorzeczu Białego Dunajca.

Z Podhala, najniższe jego stanowiska na kamieńcach Czarnego Dunajca podaje J. W a l a s (30) między Witowem a Chochołowem 850—750 m i między Podczerwonem a Czarnym Dunajcem 707—670 m n.p.m.

12. *Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Koert. — Roślina ta wymieniona jest dotychczas przez Z. R a d w a ń s k ą - P a r y s k ą (17) pod Kopami Sołtysiami 1050 m, z Pol. Długiej w Chochołowskiej ok. 990 m i na Molkówce 985 m. Znalazłam ją w zachodnim odgłębieniu Staniaków Żlebu ok. 1160 m w pobliżu skałek wapiennych, w lesie, wzrost jej dochodził tu do wyjątkowo znacznych rozmiarów 45 cm, zapewne z powodu silnego zacienienia; na Hali pod Przysłopem Miętusim, za schroniskiem ok. 1190 m, kilka kęp; na Wyżniej Hali Miętusiej ok. 1155—1180 m obficie od góry do dołu polany; na Pol. Chochołowskiej 1100 m; na Hali Kominy Dudowe ok. 1130—1200 m, b. bujna i obficie, a w pojedynczych kępach niżej aż do zwiężenia doliny Między Ściany. Stanowisko na Hali Kominy Dudowe jest dotychczas najwyższym z poznanych stanowisk kokoryczy pustej w Tatrach Polskich.

13. *Dentaria bulbifera* L. — Między Dol. Białego a Spawcem ok. 980—990 m; w Dol. Strażyskiej Spaleniec ok. 925 m razem z *Lilium martagon* i Samkowa Czuba ok. 985, tu razem z *Cypripedium calceolus*.

14. *Viola collina* Bess. — 20.IV.52. znalazłam kilkanaście krzaczków kwitnących tej rzadkiej rośliny na Świńskiej Turni nad Dol. Lejową 1310—1320 m, porastających szczytowe skałki. Rośliny były drobnutkie o zwiniętych jeszcze liściach.

15. *Viola palustris* L. — Do dość licznie zebranych już stanowisk fiołka błotnego dodaję jeszcze dalsze: po brzegach Wyżniego Toporowego Stawu i okolicznych stawkach ok. 1125 m, pospolicie, kwitnący 15.VI.52., niedojrzałe owoce znajdowałam jeszcze 5.IX.52; na Hali Waksmundzkiej, w dolnej części polany ok. 1367 m, wśród *Sphagnum*, dnia 13. IX.52. jeszcze niedojrzałe owoce.

16. *Tilia platyphyllos* Scop. — Dwa koło siebie rosnące drzewa w Dol. Kościeliskiej na Starych Kościeliskach, przy drodze powyżej kapliczki, 968 m, wysokie ok. 12 m, w obwodzie liczące: grubsze drzewo 3,20 m, cieńsze 1,55 m (na wysok. 1 m od ziemi). O lipach tych pisze Z e j s z n e r w r. 1849 (34), że przed kilkunastu laty zostało zasadzonych kilkanaście drzew przed leśniczówką, lecz chorują. Później już E l j a s z (2) i Ł a p c z y ń s k i (o jednym drzewie) (8) wspominają o nich jako o „pięknych okazach“. K o t u l a (6) wymienia te lipy jako jedno drzewo, którego owoców nie widział, a więc oznaczenie niepewne.

Nie ulega wątpliwości, że i Łapczyński i Kotula podają właśnie te lipy szerokolistne na Starych Kościeliskach, które rosną tak blisko siebie, że przy mniejszej uwadze mogą uchodzić za jedno wielkie drzewo. Lipy w Dol. Kościeliskiej w Tatrach są pewnego rodzaju osobliwością, tak z powodu związania z historią osady górniczej na Starych Kościeliskach, jak i ciekawego przykładu zaaklimatyzowania się. Owoce ich dojrzewają (37).

17. *Acer pseudoplatanus* L. — Piękny, stary okaz jaworu znajduje się przy ścieżce juhaskiej, prowadzącej z Hali Filipka na Skalkę, na wys. 1180 m. Posiada on 4 m obwodu. Rośnie na skraju lasu przy otwartej przestrzeni wyrębu. Na zboczu tym rośnie jeszcze sporo starych, wyniosłych jodeł oraz dość liczny samosiew jaworu.

18. *Ribes grossularia* L. — 27.IV.52. Rówienka w Dol. Lejowej, w lesie koło rozwalonego szałas, ok. 950 m, duży, stary krzak jeszcze bez liści; Dol. Ku Dziurze, powyżej rozdwojenia doliny przy drodze na skraju lasu, średni krzeczek, na wys. ok. 950 m, 22.V.52. posiadał młode, rozwinięte listki, które nie zmarzły w czasie nawrotu zimy; Dol. Kościeliska, przed mostem k. Hali Pisanej, między drogą a potokiem, na wys. ok. 983 m, stary krzak, na którym 25.VIII.52. znalazłam jeden owoc niezbyt duży, okrągły zielony, gruczołowaty owłosiony o smaku słodkim. Podane przez Sągorskiego i Schneidera (19) stanowisko w Dol. Kościeliskiej przy „Runie“ (z czasów osady górniczej), obejmuje dziś, jak stwierdziłam, dwa krzaki: jeden na łące, prawie naprzeciw kapliczki na Starych Kościeliskach, drugi w głębi tej łąki, koło kamieńca porosłego *Petasites*.

Wydaje się, że byłoby ciekawe zebranie większej ilości stanowisk *Ribes grossularia*, gdyż dotychczasowe — poza niesprawdzonymi przeze mnie pod Waksmundzką i w Suchym Potoku (6) — znajdują się bądź koło osad ludzkich, bądź przy utartych szlakach wycieczkowych, co może jednak budzić pewne zastrzeżenia co do dzikiego występowania tej rośliny w naszych Tatrach.

19. *Sanguisorba dodecandra* Mor. — Roślina ta endemiczna dla Alp Bergamaskich, gdzie dochodzi do wys. 1850 m n.p.m., znalazła się w Tatrach Polskich ze sprowadzonych nasion alpejskich w r. 1893 przez Komitet Krakowskiego Tow. Rolniczego, subwencjonowanego przez ówczesne Min. Rolnictwa, w celu podniesienia wartości paszy łąk i hal tatrzańskich (7). Ładne stanowisko krwiściągu dwunastopęcikowego zachowało się jeszcze do dziś w Dol. Kościeliskiej i u wylotu Dol. Miętusiej, pod stokiem Zadniej Kopki, na wys. ok. 950 m. Roślina trzyma się w zwartej masie, kwitnie ok. 25.VII., w miesiąc później rozpoczyna owocowanie. 9.X.52. zastałam rośliny już zeschnięte z dojrzałymi owocami. (Por. punkt 30).

20. *Sibbaldia procumbens* L. — 20.VIII.51. znalazłam małe stanowiska, bo obejmujące kilkanaście roślin w jednej grupie na grzędzie, dzielącej Wielką od Małej Świstówki u stóp Dziurawego na wys. ok. 1380 m, wśród darni składającej się przeważnie z *Alchemilla colorata* Buser (16) oraz *Potentilla aurea* L. Nieco wyżej występuje *Salix reticulata*. Znajduje się ono na podłożu czysto wapiennym zbocza o wystawie wschodniej. Istnienie pyłu granitowego jest tu prawie niemożliwe. Rośliny posiadały dojrzałe owoce.

8.VIII.52. odwiedziłam jeszcze raz to stanowisko, przy czym zauważyłam nową kępę sybaldii, występującą jako mała darnń na nagim żebrze wapiennym ponad pierwszym stanowiskiem, nieco ukośnie w lewo. Przeszukanie tego stoku dałoby niewątpliwie jeszcze dalsze pozytywne wyniki. Tym razem rośliny nie miały jeszcze nawet pączków kwiatowych i były węższe niż roku poprzedniego, co może być związane z nawrotem zimy w drugiej połowie maja 1952 r.

Fot. 4. *Sibbaldia procumbens* L. — Sybaldia rozeszłana.

Tegoż dnia udało mi się znaleźć już rozleglejsze stanowisko sybaldii na Małej Świstówce ok. 1385 m. Występuje tu rozprószona na przestrzeni kilku metrów, okazy drobne i niekwitnące, bardzo trudne do spostrzeżenia wśród przywrotników i pięciorników. Podłoże jest tu również wapienne, porośnięte roślinami: *Primula auricula*, *Carex firma*, *Saxifraga aizoon*, *S. oppositifolia*, *S. caesia*, *Sempervivum soboliferum*, *Cerastium lanatum* itd.

Oba te stanowiska świadczą o możliwości odmiennego występowania *Sibbaldia procumbens* w Tatrach aniżeli w Alpach, gdzie stanowi ona gatunek charakterystyczny dla zespołów wyleżyskowych na podłożu ubogim w wapien (16).

21. *Linaria vulgaris* (L.) Mill. — Z Tatr podana dotychczas tylko przez B. Pawłowskiego (14) z Pol. Biały Potok 920 m; nad Porońcem 760 m. Ładną kwitnącą kępę lniczy pospolitej widziałam w lecie 1951 r. pod szczytem Boczania nad Jaworzynką, na wys. ok. 1190 m.

22. *Digitalis purpurea* L. — Poza stanowiskiem na Turni Myślenickiej, odkrytym przez Z. Radwańską - Paryską (18), K. Stecki przytacza według informacji Z. Czubińskiego (25) inne jeszcze przy murowanej leśniczówce na Zazadniej, gdzie w r. 1940 miał rosnąć cały łąn tej rośliny, przedzierającej się przez ogrodzenie do lasu.

Przy okazji w tamte strony, odwiedziłam to stanowisko. W części ogrodu, w której można się domyślać, że naparstnica purpurowa była uprzednio, już jej tam nie ma. Ogród jest zdziczały, porosły gęsto hodowlanymi krzewami oraz przez *Sambucus racemosa*, *Sorbus aucuparia*, a pomiędzy nimi gąszcz ziół wysokorosłych, jak: *Senecio Fuchsii*, *Doronicum austriacum* i in. oraz w wielkiej ilości *Mulgedium alpinum*, możliwe, że tu siane, gdyż w stanie dzikim w tych stronach nie spotkałam go. Naparstnica purpurowa pojawia się dopiero przy płocie, dzielącym ogród od lasu, wśród *Solidago alpina*, *Hypericum sp.*, *Lactuca Muralis* oraz kilku okazów *Veratrum Lobelianum*. Okazy naparstnicy są tu różnej wielkości od 60 cm do 1,44 m, większość jednak ok. 70 cm, kwitnące różowo i biało, dość wiotkie o wydłużonych nadmiernie międzywęzłach. Naparstnica wchodzi ok. 20 m w głąb ciemnego lasu, a według relacji miejscowej górnicy ma się znajdować jeszcze dalej, z drugiej strony drogi. Tego jednak już nie widziałam. Okazy w lesie są na ogół 40 cm wysokie, wątłe, blado zielone, o 10 kwiatach w kwiatostanie.

Według moich obserwacji naparstnicy purpurowej ze stanowisk w Beskidzie Śląskim (37), gdzie występuje dziko, oraz z dwóch powyższych w Tatrach, wszystkie one różnią się między sobą pokrojem. W Beskidzie Śląskim (grupa Klimczoka) naparstnica purpurowa jest krępa, rozłożysta, o zabarwieniu ciemnym szaro-zielonym nawet w zacienionych lasach, skróconych międzywęzłach, wysokości przeważnie 50 cm, b. rzadko do 70 cm i o mniej więcej 10 kwiatach w kwiatostanie; na Turni Myślenickiej wyjątkowa bujność tej rośliny, wysoki wzrost do 1,5 m, bogactwo kwiatów stawia ją pokrojowo w rzędzie naparstnic hodowanych w ogródkach w Żywcu i dalej na Śląsku; natomiast na Zazadniej wszystkie okazy posiadają kształt roślin hodowanych lecz w stanie osłabionym wskutek nieodpowiednich warunków, co stwierdza ogromne wyciągnięcie międzywęzła i bladość zieleni.

Naparstnica purpurowa na Zazadniej dn. 15.VIII.52. kończyła kwitnienie.

Nie bez znaczenia, dla badań *Digitalis purpurea* w Tatrach, byłoby stwierdzenie, czy jest ona rośliną trwałą, czy dwuletnią.

23. *Pedicularis silvatica* L. — Toporowa Cyrhla po drodze do Toporowych Stawów oraz na łąkach naprzeciw restauracji ok. 1015 m, miejscami w dużych kępach, razem z *Pinguicula vulgaris* i *Ranunculus Flammula*, 13.VII.52. kwitnący.

24. *Orobancha flava* Mart. — Dość duże stanowisko tej rzadkiej rośliny znajduje się na Starych Kościeliskach, po obu stronach Potoka Kościeliskiego, ciągnące się na przestrzeni ok. 60 m, na wys. ok. 964 — 968 m n.p.m. *Orobancha flava* występuje tu wyłącznie na *Petasites albus*; w górnej części, na *P. officinalis*, zarazy żółtej brak.

25. *Asperula odorata* L. — Ciekawe jej stanowisko znajduje się w Dol. Filipki na wys. ok. 1180 m, na lewym orogr. zboczu tej doliny, pod starym jaworem (podanym w punkcie 17), które zajmuje przestrzeń zasięgu jego korony. 24.VIII.52. owoce marzanki wonnej już dojrzewały. Kwitnienie musiało być nieobfite. Rośnie ona wśród młodych jodeł i *Galium rotundifolium*.

26. *Galium rotundifolium* L. — Jeszcze przed 30 laty roślina ta, będąca charakterystycznym gatunkiem zespołu jodły, uchodziła za nader rzadką w Tatrach. Poza podanymi przez, K o t u ł ę, (6) trzema stanowiskami, poznanych zostało do dziś szereg jeszcze dalszych stanowisk (12, 14, 15, 16, 26, 27). Widziałam tę roślinę dość często, niestety jednak nie notowałam wszystkich jej stanowisk. Z zanotowanych są: w lasach od Hali Kominy w Dol. Lejowej poprzez Hałę Przysłop Kominiarski aż do Starych Kościelisk, między 1120—980 m; ponad Pol. Zahradziska ok. 995 m; pomiędzy Jaszczurówką a Cyrhłą na Chłabówce ok. 960 m; na lewym orogr. zboczu Dol. Filipki 1100—1190; między Rusinową Polaną a Zazadnią ok. 1300 m; poza tym obficie rośnie w lasach na Gubałówce koło Choćkowskiego ok. 1090 m. Kwitnie i owocuje.

27. *Linnaea borealis* L. — Ze względu na to, że zimoziół północny rzadko owocuje, podaję tu notatkę o stanowisku odkrytym przez K. S t e c k i e g o (23) na 1-y kilometr od Morskiego Oka i jak dotąd jedynym w Tatrach Polskich. Stanowisko to pięknie się do dziś utrzymuje. W jesieni r. 1951 zastałam tam przekwitłe już okazy z utrzymującymi się zaszuszonymi koronami bez owoców. Roku następnego, 29.VIII.52., stwierdziłam obfite owocowanie rośliny. Owoce były mniej lub więcej już dojrzałe, dług. ok. 1,5 mm, z utrzymującym się kielichem, objęte prawie całkowicie okrywającymi listkami, pokryte krótkimi włoskami, zakończonymi wydatnymi gruczołkami, bardzo lepkiemi. Wewnątrz białe nasionko. Przechowane w temperaturze pokojowej w grudniu jeszcze nie straciły lepkości. Na miejscu tym wypasają krowy, które jednak nie powodują

większej szkody roślinie chronionej przez mchy, a mogą przyczynić się do rozprzestrzenienia rośliny po okolicy.

28. *Erigeron uniflorus* L. — Dolina Kasprowa, przy drodze pod płn.-wsch. zboczem Turni Myślenickiej (na linii stacji kolejki), na wys. ok. 1255 m. Jest to więc b. niskie stanowisko przymiotna jednokoszykowego, występującego głównie w krainie alpejskiej. Najniższe, podawane dotychczas (1,5) jest z Kondratowej (1305—1373). Dnia 6.VII.52. roślina kwitła.

29. *Petasites officinalis* Mnch. — Oprócz dwóch stanowisk podanych w Dol. Kościeliskiej przed Bramą Kantaka i Bramą Kraszewskiego pod lasem (17), najbardziej bogato występuje lepiężnik różowy naprzeciw tego ostatniego stanowiska, po drugiej stronie Potoka Kościeliskiego ok. 970 m, nieco poniżej mostu. W lecie przestrzeń kilkumetrowa jest zwarcie pokryta liśćmi ok. 1,20 m wysokimi, o średnicy blaszki ok. 90 cm. Brzegami stanowiska rośnie razem z *P. albus*.

30. *Crepis aurea* (L.) Cass. — I ta roślina, występująca w Alpach, Pirenejach, Jurze, Apeninach i Alpach Siedmiogrodzkich, podobnie jak *Sanguisorba dodecandra* (por. punkt 19) została wysiana w Tatrach z nasion alpejskich w celu podniesienia wartości paszy. Piękne jej stanowisko, liczące prawie 60 lat, znajduje się w Dol. Kościeliskiej na Hali Stoły 1320 m, w miejscu dawnej szkółki doświadczalnej, dziś znacznie już rozszerzone w kierunku północnym, gdzie wchodzi nawet nieco w las oraz za mostem u wylotu Dol. Miętusiej pod Stokiem Zadniej Kopki, ok. 950 m, obok *Sanguisorba dodecandra*. Tu jednak znacznie mniej obfite. Pępawa złota kwitnie i owocuje. Obie te rośliny omówię obszerniej na innym miejscu.

Zakopane, w grudniu 1952 r.

SUMMARY

The note comprises descriptions of the stations of four plant species new for the Polish Tatra Mountains and floristic notes on 30 rare or for some reasons interesting plants from the Tatra Mountains.

LITERATURA

1. Berdau F., 1890. Flora Tatr, Pienin i Beskidu Zachodniego, Warszawa.
2. Elias W., 1874. Szkice z podróży w Tatry, Poznań.
3. Garcke A., 1898. Illustrierte Flora von Deutschland, Berlin.
4. Hegi G., 1908—1931. Illustrierte Flora von Mitteleuropa, Wien, München.
5. Knapp J. A., 1872. Die bisher bekannten Pflanzen Galiziens, u. der Bukowina, Wien.
6. Kotula B., 1889—90. Rozmieszczenie roślin naczyniowych w Tatrach, Kraków.

7. Kr z e m i e n i e w s k i S., 1907. Próby podniesienia uprawy łąk i pastwisk w Tatrach, Roczniki Nauk Rolniczych, T. III, z. I, Kraków.
8. Ł a p e c z y ń s k i K., 1883. Zasięgi pionowe niektórych roślin w części Tatr najbliższej Zakopanego, Pam. Fizj., T. III, Warszawa.
9. Mapa fotogrametryczna Tatr. 1938. 1 : 20.000, W. I. G., Warszawa.
10. M a c k o S., 1947. Las jako zespół biologiczny, Wiedza Powszechna.
11. M ą d a l s k i J., 1938. Nowe stanowisko *Draba dubia* oraz kilku nowych roślin w Tatrach, Acta Soc. Bot. Pol., XV, 3, Warszawa.
12. P a w ł o w s k i B., Zapiski florystyczne z Tatr, Acta Soc. Bot. Pol., Vol. I, 1923, Vol. III, 1925, Vol. VII, 1930, Warszawa.
13. P a w ł o w s k i B., 1931. Maksima wysokościowe kilkudziesięciu roślin tatrzańskich, Spraw. Kom. Fizj. PAU, T. 65, Kraków.
14. P a w ł o w s k i B., 1949. Zapiski Florystyczne z Tatr, Mat. do fizjogr. kraju PAU, Kraków.
15. P a w ł o w s k i, S o k o ł o w s k i i W a l l i s c h, 1928. Zespoły roślin w Tatrach, cz. VII, Zespoły roślinne i flora Morskiego Oka, Rozpr. Wydz. mat.-przyr. PAU, T. LXVII, Kraków.
16. P a w ł o w s k i i B. i K. S t e c k i, 1925. Odkrycie *Sibbaldia procumbens* L.) w Tatrach oraz drobne notatki florystyczne, Acta Soc. Bot. Pol., Vol. III, Warszawa.
17. R a d w a ń s k a - P a r y s k a Z., 1950. Tatrzańskie notatki florystyczne, Acta Soc. Bot. Pol., Vol. XX, Warszawa.
18. R a d w a ń s k a - P a r y s k a Z., 1950. Naparstnica purpurowa, nowy składnik flory Tatr, Acta Soc. Bot. Pol., Vol. XX, Warszawa.
19. S a g o r s k i u. S c h n e i d e r, 1891. Flora der Centralkarpathen, Leipzig.
20. S c h r o e t e r C., 1908. Das Pflanzenleben der Alpen, Zürich.
21. S i l v a T a r o u c a E. u. C. S c h n e i d e r, 1934. Unsere Freiland-Stauden, Wien—Leipzig.
22. S t e c k i K., 1912. Zielnik roślin tatrzańskich, Kosmos, R. 37, Lwów.
23. — 1922. *Linnaea borealis* L. w Polsce oraz nowe stanowiska kilkunastu roślin tatrzańskich, Kosmos, R. 47, Kraków.
24. — 1923. Krajobrazy roślinne Polski. Z. XII, Warszawa.
25. — 1952. Naparstnica purpurowa w Tatrach, Chronmy Przyrodę Ojczyznę Nr 1, Państw. Rada Ochr. Przyr., Kraków.
26. S z a f e r, K u l c z y ń s k i, P a w ł o w s k i, S t e c k i, S o k o ł o w s k i, 1927. Die Pflanzenassociationen des Tatra-Gebirge, III—V., Bull. intern. de l'Ac. Pol. d. Sc. et d. Let., Suppl. 1926, Cracovie.
27. S z a f e r, P a w ł o w s k i, K u l c z y ń s k i, 1927. Zespoły roślin w Tatrach, cz. I, Rozpr. Wydz. mat.-przyr. PAU, T. 23/24, Kraków.
28. S z a f e r, K u l c z y ń s k i, P a w ł o w s k i, 1924. Rośliny Polskie, Lwów—Warszawa.
29. S z a f e r W. i B. P a w ł o w s k i, 1930, 1934, 1936, 1939. Rośliny Polskie (Plantae polonicae exsiccatae), Seria II, setka I—IV, Kraków.
30. W a ł a s J., 1938. Wędrowki roślin górskich wzdłuż rzek tatrzańskich, Prace Komit. Bad. Nauk. Ziemi Górskich PAU, Nr 1, Kraków.
31. Z a j ą c z k o w s k i M., 1936. O południowej granicy zasięgu sosny posp. w Polsce i o występowaniu reliktywnej sosny w Karpatach Polskich, Prace roln.-leśne PAU, Nr 20, Kraków.

32. Z a j ą c z k o w s k i M., 1949. Studia nad sosną zwyczajną w Tatrach i Pie-
ninach, Prace roln.-leśne PAU, Nr 45, Kraków.
33. Z a p a ł o w i c z H., 1906, 1908, 1911. Krytyczny przegląd roślinności Galicji,
T. I—III, Kraków.
34. Z e j s z n e r L., 1849. Podhale i północna pochyłość Tatrów czyli Tatry Pol-
skie, Biblioteka Warszawska, R. X T. IV.
35. Z w o l i ń s k a Z., 1952. Nieco o roślinności Beskidu Śląskiego, Chrońmy Przy-
rodę Ojczyzną Nr 5, Państw. Rada Ochr. Przyr., Kraków.
36. Z w o l i ń s k a Z., 1952. Jaskier ziarnopłon i Kokorycz pusta w Tatrach,
Wszechświat, z. 7—10, Pol. Tow. Przyr. im. Kopernika, Kraków.
37. Z w o l i ń s k a Z., 1953. Sądziwe lipy w Dol. Kościeliskiej, Chrońmy Przyrodę
Ojczyzną Nr 1, Państw. Rada Ochr. Przyr., Kraków.
38. Ż m u d a A. J., 1912. Łąki i hale w Tatrach i próby podniesienia ich uprawy,
Pam. Tow. Tatrzańskiego, T. 33, Kraków.